

Sztuka argumentowania

Warsztaty dla nauczycieli języka polskiego (4 godz. dydaktyczne)

Autor materiałów: Kinga Białek

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Cele szkolenia, odpowiedzi na ważne pytania:

- Co łączy argumentowanie i umiejętności związane z krytycznym myśleniem?
- Jakimi metodami i technikami można kształcić umiejętności argumentacyjne?
- Jak zaplanować gradacyjne podejście do kształcenia umiejętności argumentacyjnych na kolejnych etapach edukacyjnych?
- Czy umiejętności argumentacyjne są ważne tylko w pracy polonistycznej?

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dn. 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie

- **porozumiewanie się w języku ojczystym, czyli zdolność wyrażania i interpretowania pojęć, myśli, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie (rozumienie ze słuchu, mówienie, czytanie i pisanie) oraz językowej interakcji w odpowiedniej i kreatywnej formie w pełnym zakresie kontekstów społecznych i kulturowych,**
- porozumiewanie się w językach obcych,
- kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne,
- kompetencje informatyczne,
- umiejętność uczenia się jest związana ze zdolnością konsekwentnego uczenia się, organizowania własnego procesu uczenia się, indywidualnie oraz w grupach, odpowiednio do własnych potrzeb, a także świadomością metod i możliwości,
- kompetencje społeczne i obywatelskie,
- poczucie inicjatywy i przedsiębiorczość to zdolność do wcielania pomysłów w czyn,
- **świadomość i ekspresja kulturowa.**

Wszystkie te kluczowe kompetencje są wzajemnie zależne, a w każdym przypadku kładzie się nacisk na krytyczne myślenie, kreatywność, inicjatywę, rozwiązywanie problemów, ocenę ryzyka, podejmowanie decyzji i konstruktywne kierowanie emocjami.

Pytania do dyskusji:

- Jakie jest miejsce edukacji polonistycznej w procesie kształcenia umiejętności kluczowych?
- Na jakim etapie można zacząć wdrażać to kształcenie?
- Czy warto się tym zajmować na lekcjach języka polskiego?

Pozwólmy dzieciom... myśleć

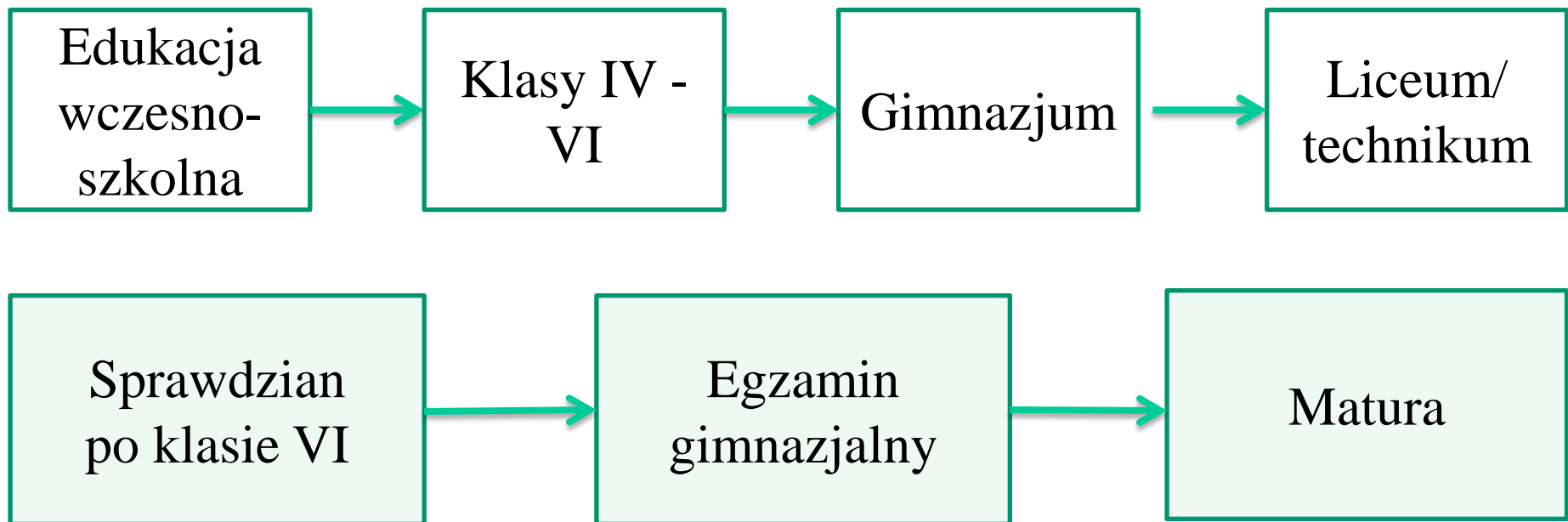
Trzeba pozwolić im [dzieciom] mówić i eksperymentować. Dziecko wszystkiego uczy się, mówiąc – nie tylko języka, także matematyki. Uczy się nie wtedy, kiedy odpowiada na pytania, ale też wtedy, kiedy dyskutuje, gdy coś sobie i innym objaśnia, gdy zadaje pytania, zastanawia się, tłumaczy.

Mirosław Dąbrowski w rozmowie z Dorotą Obidniak,
krytykapolityczna.pl

Cele edukacji polonistycznej

Cele wewnątrzsystemowe

Czy to są jedyne i wystarczające cele edukacji polonistycznej?

Cele edukacji polonistycznej

Cele nadrzędne

Przygotowanie
do
samodzielnego
życia

Przygotowanie
do uczestnictwa
w kulturze

Kształcenie
umiejętności
porozumiewania
się

Przygotowanie
do krytycznej
oceny
informacji

Kształcenie
umiejętności
autoprezentacji

Kształcenie
umiejętności
obrony
własnego zdania

etc.

Myślenie krytyczne w praktyce polonistycznej

Myślenie krytyczne

inaczej myślenie analityczne. Umiejętność rozpatrywania zjawisk i doświadczeń z wielu punktów widzenia, oceniania zdobytej wiedzy, rozważania argumentów za i przeciw, wyciągania na ich podstawie wniosków oraz uporczywe dążenie do prawdy. Myślenie krytyczne to po prostu myślenie podporządkowane logicznemu wnioskowaniu.

Na podstawie: <https://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766>

Proszę wykonać ćwiczenia na karcie pracy nr 1.

Pytanie do dyskusji:

1. Które z pojęć najlepiej definiuje argumentowanie w praktyce szkolnej?

- perswadowanie
- przekonywanie
- tłumaczenie
- dowodzenie
- uzasadnianie
- objaśnianie

Dlaczego?

2. Po co kształcimy umiejętność argumentowania?

Budowa argumentacji (niektóre typy argumentów)

- Argument prosty: $P \longrightarrow W$
- Argument szeregowy: $P_1 + P_2 + P_3 \longrightarrow W$
- Argument złożony: $P_1 \longrightarrow P_2 \longrightarrow W$

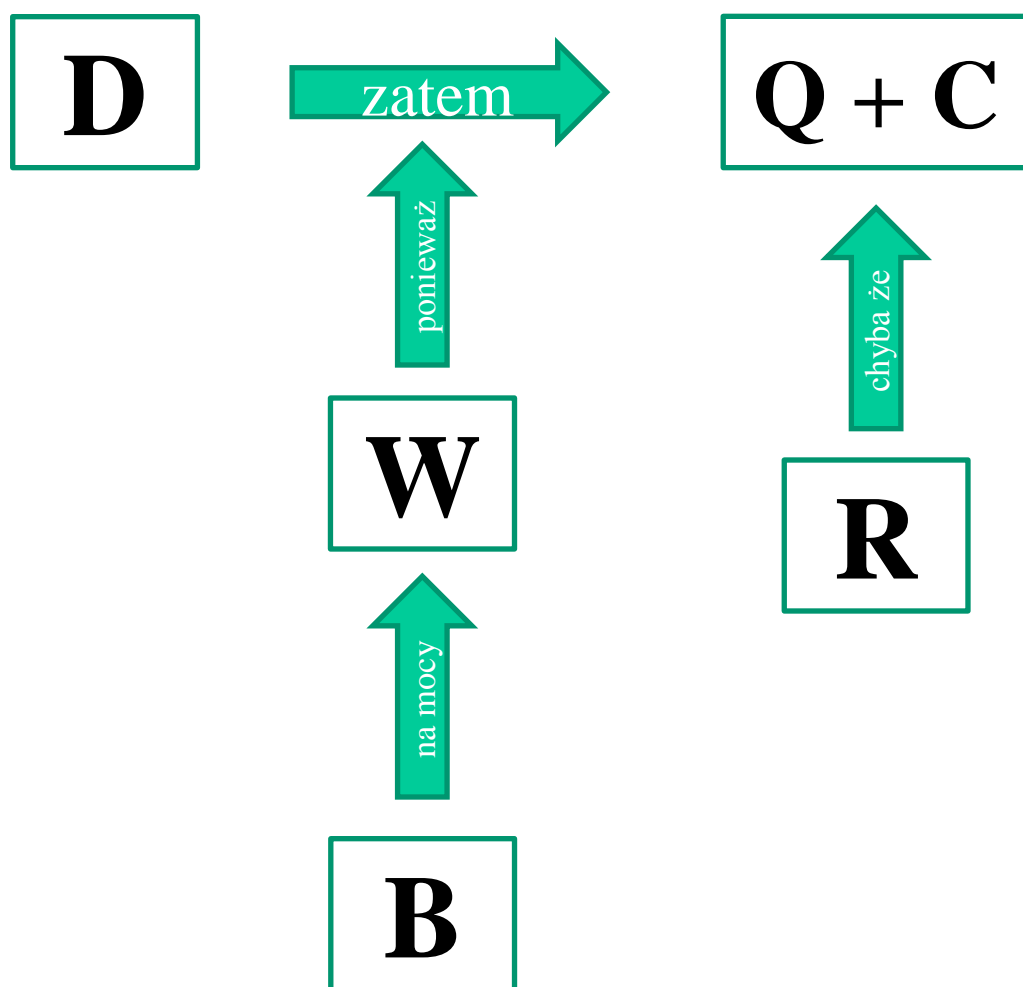
gdzie P – przesłanka, W – wniosek

Na podstawie: K. Szymanek, *Sztuka argumentacji*.
Słownik terminologiczny, Warszawa 2005.

Proszę wykonać ćwiczenia na karcie pracy nr 2.

Budowa wywodu argumentacyjnego (wg Toulmina)

gdzie:

- D – dane, przesłanki (data)
- C – konkluzja, teza (claim)
- W – uzasadniające prawo ogólne (warrant)
- Q – wyrażenie kwalifikujące (modal qualifier)
- R – wyjątki (rebuttal)
- B – baza teoretyczna (backing)

Na podstawie: George Hillocks, Jr., *Teaching Argument Writing, Grades 6–12. Supporting Claims with Relevant Evidence and Clear Reasoning*, Portsmouth, NH 2011.

Podstawa programowa – klasy IV-VI

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

1. Czytanie i słuchanie. Uczeń:

9) wyciąga wnioski wynikające z przesłanek zawartych w tekście (w tym rozpoznaje w nim prawdę lub fałsz);

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

1. Wstępne rozpoznanie. Uczeń:

- 1) nazywa swoje reakcje czytelnicze (np. wrażenia, emocje);
- 2) konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami;
- 3) wyraża swój stosunek do postaci.

2. Analiza. Uczeń:

10) charakteryzuje i ocenia bohaterów;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

8) uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych, mówi na temat; prezentuje własne zdanie i uzasadnia je;

Podstawa programowa – gimnazjum

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

1. Czytanie i słuchanie. Uczeń:

9) rozpoznaje wypowiedź argumentacyjną, wskazuje tezę, argumenty i wnioski;

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

1. Wstępne rozpoznanie. Uczeń:

1) opisuje odczucia, które budzi w nim dzieło;

2. Analiza. Uczeń:

2) charakteryzuje postać mówiącą w utworze;

3. Interpretacja. Uczeń:

1) przedstawia propozycję odczytania konkretnego tekstu kultury i uzasadnia ją;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) tworzy spójne wypowiedzi (...) pisemne w następujących formach gatunkowych: (...), rozprawka (...); dostosowuje odmianę i styl języka do gatunku, w którym się wypowiada;

5) uczestniczy w dyskusji, uzasadnia własne zdanie, przyjmuje poglądy innych lub polemizuje z nimi;

Podstawa programowa – szkoła ponadgimnazjalna

I. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji.

1. Czytanie i słuchanie. Uczeń:

5) wyróżnia argumenty, kluczowe pojęcia i twierdzenia w tekście argumentacyjnym, dokonuje jego logicznego streszczenia;

II. Analiza i interpretacja tekstów kultury.

1. Wstępne rozpoznanie. Uczeń:

1) prezentuje własne przeżycia wynikające z kontaktu z dziełem sztuki;

III. Tworzenie wypowiedzi.

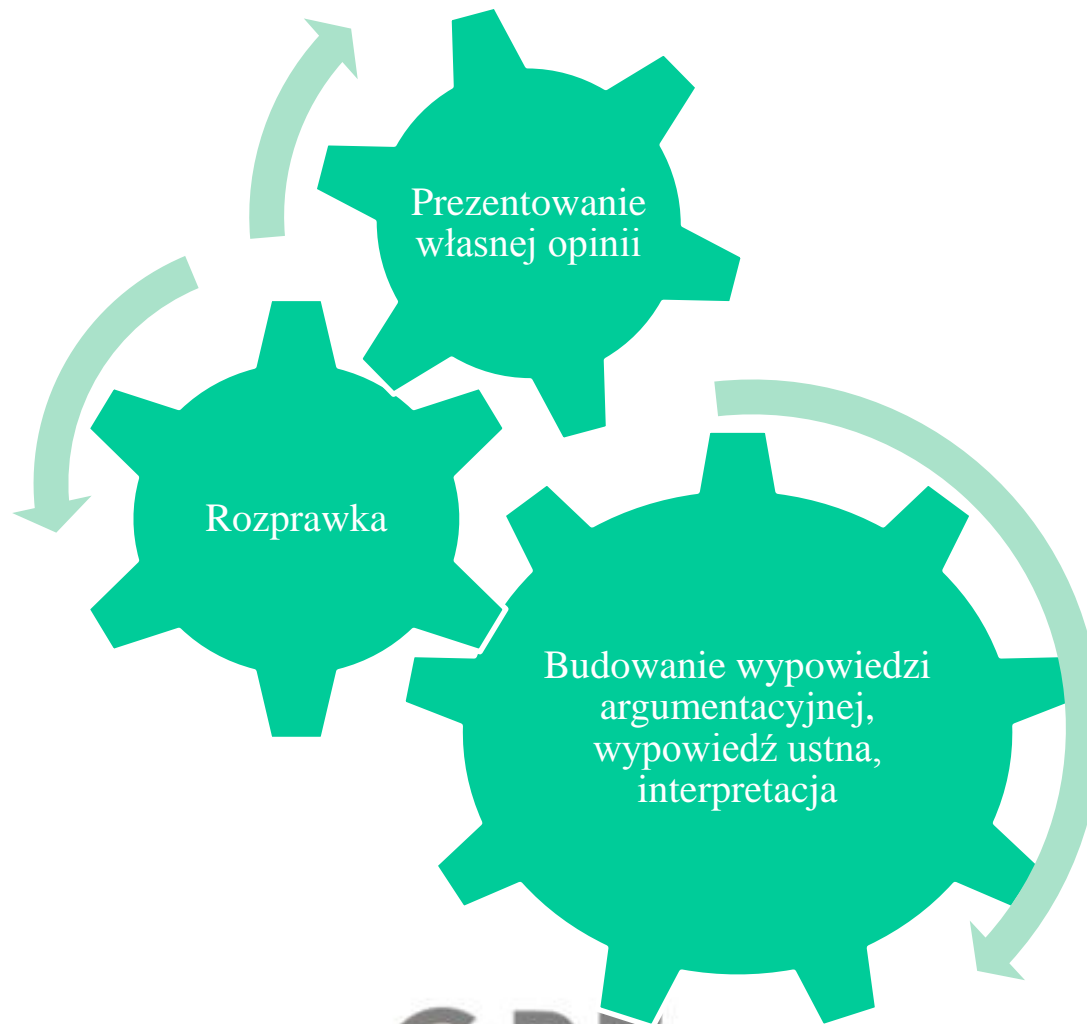
1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) tworzy dłuższy tekst pisany lub mówiony (rozprawka, recenzja, referat, interpretacja utworu literackiego lub fragmentu) zgodnie z podstawowymi regułami jego organizacji, przestrzegając zasad spójności znaczeniowej i logicznej;

3) tworzy samodzielną wypowiedź argumentacyjną według podstawowych zasad logiki i retoryki (stawia tezę lub hipotezę, dobiera argumenty, porządkuje je, hierarchizuje, dokonuje ich selekcji pod względem użyteczności w wypowiedzi, podsumowuje, dobiera przykłady ilustrujące wywód myślowy, przeprowadza prawidłowe wnioskowanie);

Zasada „spirali” – przykładowe umiejętności

Pytanie do dyskusji:

Jaki ma być model absolwenta

- szkoły podstawowej?
- gimnazjum?
- liceum?

Proszę wykonać ćwiczenia z karty pracy nr 3.

Pytanie do dyskusji:

Co potrafi uczeń po zakończeniu klasy III?

Wyniki zadania w badaniu OBUT 2012

Wyobraź sobie, że Twoja szkoła zostanie wkrótce zamknięta, ponieważ jest za mało uczniów i jej utrzymanie dużo kosztuje. Dzieci będą przeniesione do innej, odległej szkoły. Napisz w liście do burmistrza, wójta lub prezydenta miasta, co o tym sądzisz.

„W badanej grupie dzieci ponad 60% napisało tekst listu, w którym nie tylko wyraziło ocenę pomysłu zamknięcia szkoły, ale także uzasadniło swoje zdanie, formułując kilka argumentów. Poziom wykonania tego zadania w kategorii uzasadnienie jest dość wysoki i zbliżony we wszystkich środowiskach lokalizacji szkoły. Pokazuje możliwości dzieci w zakresie wyrażania własnej opinii i uzasadniania sądu, co stanowi podstawę do ich uczestnictwa w dyskusji w klasie na różne interesujące dzieci tematy.”

Źródło: *Raport z badania OBUT 2012*, red. A. Pregler i E. Wiatrak, Warszawa 2012.

Pierwsze kroki

Prezentowanie własnej opinii jako punkt wyjścia
w kształceniu umiejętności argumentacyjnych

Pytanie do dyskusji:

W jakich sytuacjach uczniowie wyrażają własną
opinię?

Proszę wykonać ćwiczenia z karty pracy nr 4.

Pierwsze kroki – budowanie pełnej argumentacji

Zabawa – gra kryminalna

(można wykorzystać ten pomysł przy okazji omawiania powieści kryminalnej / opowiadania kryminalnego na lekcji)

Na podstawie: George Hillocks, Jr., *Teaching Argument Writing, Grades 6–12. Supporting Claims with Relevant Evidence and Clear Reasoning*, Portsmouth, NH 2011.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Etap I – śledztwo

„Musimy rozwiązać zagadkę i odkryć, co się stało”.

Czy możemy wierzyć Quennie?

Jakie są wasze obserwacje?

W jaki sposób to, co wiemy o świecie, wyjaśnia
nasze obserwacje?

Jakie są nasze wnioski?

Etap II – wnioskowanie

Polecenie dla uczniów:

Wyobraźcie sobie, że jesteście grupą śledczą, której zadanie polega na odkryciu, co się wydarzyło. Musicie odnieść się do poniższych kwestii:

1. Czy Queenie mówi prawdę?
2. Znajdźcie wszystkie dowody na poparcie swojej opinii. Dowód to np. obserwacje, dokumenty, przedmioty (ich wygląd i stan).
3. W jaki sposób odnalezione dowody mogą posłużyć do odkrycia prawdy? Jaka generalna zasada / wiedza o świecie się do nich odnosi?
4. Przygotujcie się do wystąpienia w sądzie i sporządzenia raportu ze śledztwa.

Etap III – argumentowanie

Raport policyjny

- Co zastaliśmy na miejscu zbrodni (obserwacje)?
- Co zeznała Quennie Volupides?
- Co stwierdzono w autopsji?
- Czy dowody potwierdzają zeznanie?
- Do jakich wniosków doszliśmy?
- Jakie przesłanki potwierdzają nasze wnioski?

Po co nam literatura?

Wydaje się, że literatura powinna uczyć myśleć, nie rezygnując z emocjonalnego poruszania swoich odbiorców. Że powinna być wielką prowokacją do myślenia samodzielnego, a jednocześnie ćwiczeniem wrażliwości.

Halina Skrobiszewska, *Literatura i wychowanie*, Warszawa 1982.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Klasy IV-VI

Tekst będący punktem wyjścia: F. H. Burnett,
„Tajemniczy ogród”, tłum. J. Włodarkiewiczowa.

Dlaczego powieść nosi tytuł „Tajemniczy ogród”?

Kto nosi w sobie tajemnicę? Z czego o tym
wnioskujemy?

Czyją tajemnicę uda się rozwikłać? Dlaczego?

Gimnazjum

Tekst będący punktem wyjścia: R. Bradbury, „451 stopni Fahrenheita”, tłum. A. Kaska

Jakiego problemu dotyczy omawiany fragment?

Jakie jest stanowisko mówiącego te słowa?

Co Ty o tym sądzisz? Jakie jest Twoje zdanie?

Argumentacja czy perswazja?

PERSWAZJA
(retoryka)

LOGOS
(merytoryczna
warstwa
komunikatu,
argumentacja)

ETHOS
(cechy
mówcy,
etykieta,
moralność)

PATHOS
(wzruszenie
odbiorcy)

Jak budować przekonujący komunikat?

- dobra znajomość rozmówcy
- aktywne słuchanie rozmówcy
- dobra struktura wypowiedzi
- argumentacja jednostronna (podajemy argumenty na poparcie swojej tezy)
- argumentacja dwustronna (prezentujemy argumenty i kontrargumenty)
- argumenty racjonalne
- argumenty emocjonalne
- dobry wizerunek

Na podstawie: K. Przygodzka-Haraszczak, *Jak argumentować, by przekonać*, „Personel i Zarządzanie”, nr 5/266, maj 2012, s.98-99.

Uczniowie jako mówcy

Wszystkich miłośników
retoryki zapraszamy
do udziału w konkursie
pięknej mowy!

**Mówcie,
śmiało!**

2011. 05. 31

Wykorzystano okładkę płyty „Mówca” Obywatela GC

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Polecenie

Proszę dobrać się w pary. Jedna osoba wymyśla tezę (niebanalną, nieoczywistą, sprzeczną ze zdrowym rozsądkiem), druga – buduje mowę (trwającą ok. 2 minut) na ten temat.

Debata oksfordzka – zasady

Wybrane zasady debaty oksfordzkiej

1. Debata organizuje i prowadzi Marszałek. Jest on osobą bezstronną.
2. Marszałka wspiera Sekretarz. Informuje o czasie, który pozostał mówcom na wypowiedź oraz prowadzi dokumentację debaty.
3. W debacie występuje ośmiu głównych mówców: czterech po stronie propozycji (osoby opowiadające się za tezą) oraz czterech po stronie opozycji (osoby opowiadające się przeciwko tezie).
4. Uczestnicy debaty zajmują miejsca zgodnie z zasadami:
 - po prawicy Marszałka zasiadają członkowie propozycji,
 - po lewicy Marszałka zasiadają członkowie opozycji,
 - miejsca najbliższe Marszałka zarezerwowane są dla pierwszych mówców.
5. Mówcy propozycji i opozycji występują na przemian. Pierwszy występuje mówca propozycji.[...]
7. Uczestnicy debaty muszą zwracać się do siebie używając formy „Pan/Pani”.
8. Pierwsi mówcy każdej ze stron mają na swoje wystąpienie 5 minut, wszyscy kolejni po 4 minuty.

Debata oksfordzka – zasady c.d.

9. Mówcy muszą ściśle przestrzegać czasu swojego wystąpienia.

10. Osoby z publiczności mają prawo zgłaszać pytania poprzez uniesienie ręki w górę i wypowiedzenie słowa „pytanie” między pierwszą, a ostatnią minutą wystąpienia danego mówcy. Nie powinno ono być dłuższe niż 3 zdania. Mówca może przyjąć bądź odrzucić pytanie. Mówca i Marszałek mogą przerwać pytanie w dowolnej chwili.

11. Osoby z publiczności mają prawo zgłaszać informacje poprzez uniesienie ręki w górę i wypowiedzenie słowa „informacja” między pierwszą, a ostatnią minutą wystąpienia danego mówcy. Nie powinna być ona dłuższa niż 3 zdania. Mówca musi przyjąć informację. Marszałek może przerwać informację w dowolnej chwili. [...]

15. Po debacie następuje głosowanie, w którym wszyscy obecni mogą wypowiedzieć się po jednej ze stron oraz zagłosować na najlepszego mówcę debaty. O sposobie głosowania informuje Marszałek.

Na podstawie: <http://www.klubdebatoksfordzkich.uw.edu.pl/zasady/>

Pytania do dyskusji:

Jakich umiejętności wymaga od ucznia napisanie rozprawki?

Czy rozprawka jest tekstem argumentacyjnym, czy perswazyjnym?

Treść i forma rozprawki

Treść, czyli WNIOSKOWANIE

1. Analiza polecenia (problem, czynność, zakres materiału).
2. Postawienie pytania badawczego.
3. Przyjęcie stanowiska wobec problemu
→ teza / hipoteza.
4. Argumentacja (rozumowanie)
 - a) dobór materiału
 - b) ułożenie treści
 - c) wynik wnioskowania.

KONSPEKT

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Przykładowe polecenie

Dlaczego, Twoim zdaniem, współcześni twórcy w swoich dziełach chętnie odwołują się do tradycyjnych baśni, mitów, legend? Przedstaw w formie rozprawki swoją opinię na ten temat. Wskaż przykłady z literatury, filmu lub reklamy. Pamiętaj, że Twoja praca nie powinna być krótsza niż połowa wyznaczonego miejsca.

Diagnoza kompetencji gimnazjalistów 2012, IBE / CKE

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

... bo wszyscy je
znają...

... bo to może być
zabawne...

... bo chcą
stworzyć nową
interpretację...

film: „Shrek”
literatura:
„Percy Jackson
i bogowie
olimpijscy”
reklama: IKEA

Dlaczego, Twoim
zdaniem,
współcześni twórcy
w swoich dziełach
chętnie odwołują się
do tradycyjnych
baśni, mitów,
legend? Przedstaw
w formie **rozprawki**
swoją opinię na ten
temat. Wskaż
przykłady
z literatury, filmu lub
reklamy.

... mam
przedstawić
argumentację...

Treść i forma rozprawki

Wstęp, a właściwie... wstęp!

Funkcje wstępu:

- zachęcenie do dalszej lektury,
ale także
- zainteresowanie zagadnieniem.

- wprowadzenie tezy / hipotezy / pytania badawczego
- wprowadzenie do omawianego zagadnienia
- zasygnalizowanie argumentacji / rozumowania

Film powinien zaczynać się od trzęsienia ziemi, potem zaś napięcie ma nieprzerwanie rosnąć. Alfred Hitchcock

Treść i forma rozprawki

Niektóre techniki budowania wstępu:

- pytania otwierające
- odwołanie do wiedzy ogólnej / autorytetu
- budowanie wspólnoty z czytelnikami

Proszę zaproponować wstęp do rozprawki ze slajdu 34.

Treść i forma rozprawki

Cechy skutecznej argumentacji:

- hierarchizacja argumentów
- nieodbieganie od tezy / tematu
- ilustracja przykładami
- spójność globalna i lokalna

Treść i forma rozprawki

Podsumowanie –
wnioski z
argumentacji

Zakończenie –
efektowna puenta
na „dobre wrażenie”

Treść i forma rozprawki

Niektóre techniki budowania zakończenia:

- zreasumowanie wniosków cząstkowych
- otwarcie na nowe zagadnienia / inną perspektywę
- puenta
- pytanie retoryczne

Proszę wykonać polecenie z karty pracy nr 7.

Treść i forma rozprawki

Proszę wykonać polecenie z karty pracy nr 8.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Rozprawka w gimnazjum / rozprawka maturalna

Celem rozprawki maturalnej jest sprawdzenie umiejętności analizy i interpretacji tekstu literackiego oraz innych tekstów kultury (np. filmów, spektakli teatralnych, dzieł plastycznych), a także odwoływania się do trafnie wybranych kontekstów literackich bądź kulturowych.

Na podstawie: *Jak przygotować i napisać rozprawkę maturalną? Poradnik*, oprac. Witold Bobiński, Adam Brożek, Wioletta Kozak (Pracownia Języka Polskiego), IBE, Warszawa 2014.

Rozprawka w gimnazjum / rozprawka maturalna

Proszę porównać tematy rozprawek
(karta pracy nr 9).

Jakie elementy są wspólne?

Jakie nowe elementy wprowadza rozprawka
maturalna?

Czym różnią się te teksty?

Rozprawka w praktyce szkolnej- -podsumowanie

rozumowanie – argumentacja – logika

przekonywanie – retoryka

komponowanie tekstu – stylistyka

Dziękuję za uwagę!

Projekt współfinansowany z Unii Europejskiej w ramach
Europejskiego Funduszu Społecznego

